

N:o 39.

Ank. till Riksd. kansli den 16 april 1907, kl. 4 e. m.

*Utlåtande, i anledning af väckta motioner om förekommande i
erforderliga fall af bolags jordförvärf och förebyggande
af de skadliga verkningarna däraf m. m.*

(Motionerna n:is 146, 147 och 196 inom Andra Kammaren.)

Vid innevarande års riksdag har herr *Lindhagen* inom Andra Kammaren framlagt en motion, n:o 146, angående vissa statsåtgärder att i erforderliga fall förekomma och undanröja enskildes jordmonopol, och hafva i syftet med denna motion sjutton ledamöter af kammaren instämt.

På grund af stadgandet i 55 § 3 mom. riksdagsordningen har motionären af samtliga de i denna motion framställda yrkanden formaliter i densamma endast upptagit det första, hvilket afser, att Riksdagen måtte, *beträffande bolagens jordförvärf*,

a) hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande bolags jordförvärf i de mellersta och södra delarna af riket samt om förslag till lagstiftning häremot på sätt, som redan skett för de norra delarna genom lagen den 4 maj 1906,

b) för sin del antaga ändringar i sistnämnda lag i syfte, *dels* att lagen må vinna tillämpning i hela Gäfleborgs län och *dels* att från förvärfsförbudet undantag enligt 3 § ej medgifves och särskildt ej för Lappmarkerna äfvensom för socknar, där vid afvittringen en afsevärd del af skogsanslaget afsatts till allmänningar, eller ock stadgas,

Bi.h. till Riksd. Prot. 1907. 7 Saml. 35 Hä/t. (N:o 39.)

att förvärf, som jämlikt § 3 kommit till stånd, skall hembjudas stat och kommun till inlösen, och

c) för sin del eventuellt redan nu utsträcka nämnda lag att gälla trakter inom mellersta och södra delarne af riket, där fara för bolagsförvärf kan befinnas särskildt öfverhängande.

De under punkt 2:o) i motionen n:o 146 framställda yrkanden hafva af motionären, med anledning af ofvanberörda stadgande i riksdagsordningen, upprepats som en särskild motion, n:o 147, däri hemställts, att Riksdagen måtte, *beträffande jordbruket på bolags och skogspekulanter redan förvärfvade hemman,*

a) hos Kungl. Maj:t begära, att, i anslutning till norrlandskommitténs undersökning för de nordligare delarne af riket, en motsvarande utredning rörande jordbrukets tillstånd, odlingens fortgång och arrendatorernas ställning på bolag och enskilde skogspekulanter tillhöriga hemman måtte äga rum jämväl i mellersta och södra delarne af riket samt de förslag till lagstiftning eller andra åtgärder framläggas, som kunna vara ägnade att vidmakthålla och befrämja jordbruket på dylika hemman,

b) för sin del *dels* redan nu eventuellt besluta en utsträckning tills vidare af lagen om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning den 16 juni 1905 i rikets norra landsdelar till de trakter i mellersta och södra delarne af riket, som kunna anses särskildt hotade af olämpliga ägostyckningar, *dels ock* för samtliga orter, där nämnda lag redan är eller sålunda ytterligare varder gällande, i hufvudsak antaga den af norrlandskommittén till förekommande af lagens delvisa kringgående genom jordafsöndring föreslagna ändringen i stadgandena om jordafsöndring.

Till behandling i ett sammanhang har utskottet förehåft de ämnen, som sålunda framställts i dessa båda till utskottet hänvisade motioner, hvarjämte utskottet i samband därmed tagit under öfvervägande en i anledning af desamma inom Andra Kammaren af herrar *G. M. Sandin* och *G. Jansson* i Krakerud väckt, jämväl till utskottet öfverlämnad motion, n:o 196.

I motionen n:o 146 lämnar herr Lindhagen till en början följande allmänna framställning till stöd för hela det i motionen upptagna ämne:

Herr Lindhagens framställning. Allmän motivering.

»Grundvalen för all mänsklig tillvaro kan med allt skäl själfva jorden med dess tillhörigheter sägas vara. Ur land och vatten skall människan hämta sitt oundgängliga lifsuppehälle. Från jorden komma

grundämnena till alla hennes rikedomar. Af besittningen af jorden beror ock ytterst hennes frihet och hemtrefnad i alla afseenden.

Man kan då förstå, hvilken afgörande betydelse det äger för ett lands invånare, huru landets jord är fördelad. Förutsättningen för ett lyckligt samhällslif måste blifva väsentligen olika, om jorden äges af några få enskilda eller om den i största möjliga omfattning tillhör samtliga medborgare. Historiens erfarenheter bestyrka ock oföränderligen denna sanning. Under samhällsskick, där landets jord genom utskiftning eller såsom samegendom varit praktiskt taget medborgarnes tillhörighet, hafva individernas andliga kraft, det politiska intresset och den allmänna välmågan merendels varit störst. I samma mån åter, som jorden mer och mer öfvergått i ett fåtals händer, har allt detta undergräfts och ofta nog hela samhället gått under.

Mot en ekonomisk utveckling, som främjar jordens monopolisering, förmå emellertid de enskilde föga. I alla tider har det visat sig, att en sådan utveckling kunnat hejdas och ledas tillbaka endast genom statsmaktens ingripande. Alla förutseende statstyrelser hafva också ägnat särskild omsorg åt denna angelägenhet.

En första uppgift är således att tillse, att folket må besitta jorden. Men sedan denna uppgift blifvit tillgodosedd, beror det först och sist på de enskildes egen omtanke och energi, hur de skola draga den största möjliga afkomst af den jord, i hvars besittning staten tryggar dem. Det allmänna kan och bör visserligen mellankomma äfven här men endast indirekt såsom hjälpare i oundgängliga fall.

Ledande utgångspunkt i all jordpolitik måste således vara, att jorden i själfva verket är samhällets eller allas tillhörighet. Den enskilde må bruka jorden för sin egen nytta, såvidt intet allmänt intresse åsidosättes därigenom. Kränker åter hans besittning ett dylikt intresse, viker rättsgrunden väsentligen för densamma. Detta är sanningar, till hvilka man i jordfrågorna alltid och allestädes kommit tillbaka.

Med denna uppfattning gäller det då i jordfrågan att med anknytning till den utveckling frågan haft hos oss och till de faktiska förhållanden, som äro för handen, arbeta sig fram något stycke mot detta drömda land, där intressenas harmoni skall råda.

Staten har i detta afseende företrädesvis sysslat med den mera hjälplösa landsbygden, under det städerna fått hjälpa sig själfva. På sista tiderna har staten mest sökt vinna något för landsbygden genom jordutdelningar från statsdomäner samt underhjälpande af de enskildes självverksamhet i syfte att genom den allmänna omsättningen och frivilliga aftal komma till rätta med den privata jordbesittningen. Detta var uppgifterna för jordbrukslägenhetskommittén samt egnaheimskom-

mittén. Men de faror och öfverstigliga hinder, som öfverallt möta i enskildes jordmonopol, ha ej heller kunnat undgå uppmärksamhet. Den sista skogskommittén och i all synnerhet norrlandskommittén ha kommit in på detta senare ämne.

Af det ofvan sagda framgår att de statsåtgärder, som mer eller mindre beröra spørgsmålet om enskildes jordmonopol, kunna ur de nuvarande aktualiteternas synpunkt grupperas i tre hufvudlinjer. *Den ena* med syfte att förekomma och undanröja dylikt monopol i den mån det är skadligt för statsintressena samt medborgarnes frihet och välstånd, *den andra* att såsom en motvikt bevara och utveckla samt ekonomiskt utnyttja statens och kommuners jordbesittningar och *den tredje* att medelbart understödja de enskilda medborgarnes själfverksamhet i ändamål att kunna bibehålla den jord, i hvars besittning staten tryggar dem, och skapa största möjliga nytta af densamma. I sistnämnda afseende måste dock göras en viss skillnad mellan odlingspolitik och skogspolitik. Det är uti den förra, som allt hvilar mer på den enskildes själfverksamhet. Den enskilde skogsägarens skogsvård kommer däremot så långt framåt man kan se att ohjälpligt lämna åtskilligt öfrigt att önska. Därföre anknyter sig till ofvan uppräknade såsom *en fjärde* statsåtgärd ett ingripande i den enskilda skogshushållningen.

Till jordfrågan hör äfven spørgmålen om tillgodogörandet af vattnet och malmerna samt om rätten till oförtjänt jordvärde eller jordvärdestegring, som nu vanligen utan vidare följer med såsom ett tillägg till besittningsrätt till jord.

I ofvannämnda fyra hänseenden skall jag tillåta mig i särskilda motioner framställa några yrkanden. De äro långt ifrån uttömmande utan anknyta sig som sagdt endast till vissa jordfrågor, som för närvarande äga en viss aktualitet i vårt land. I många fall ha samma frågor i sina detaljer förut varit framförda i riksdagen och särskildt återkommer jag naturligtvis till egna tidigare projekt, som ej tillvunnit sig bifall.

Hvad då först angår ämnet statsåtgärder mot enskildes jordmonopol och spekulationer i jordvärde, så förtjänar enligt min uppfattning nedannämnda spørsmål uppmärksamhet.»

Därefter behandlar herr Lindhagen frågan om *bolagens jordförvärf* och anför därutinnan i motionen n:o 146:

Speciell motivering till de i motionen n:o 146 framställda yrkanden.

»Det har, då man stått i begrepp att ingripa mot enskildes fastighetsmonopol, i skilda länder och tider alltid framställt sig såsom en första angelägenhet att vända sig mot de juridiska personernas jord-

besittningar. Dylika ägare förfoga lättare öfver samlade kapital, de kunna under vissa förhållanden vinna jord i mängd genom donationer, och deras besittningar hota med att i långliga tider blifva en stat i staten, då de ej sönderbrytas af arfslagarne och obetydligt beröras af den allmänna omsättningen.

Vår gamla lagberedning, som ej var främmande för att låta ledande, af historiens erfarenheter skapade ideer få en afspeglings i sina förslag, upptog därför i sitt civillagsförslag af år 1847 i 1 kap. 8 § jordabalken följande bestämmelse, afsedd att gälla för hela riket: »Ej må äganderätt till fast egendom öfverlätas till from stiftelse eller annan allmän eller enskild inrättning eller till aktiebolag utan att Konungen därtill lof gifvit.» Detta motiverades af beredningen på följande sätt: »Det är en grundsats, som i senare tidens lagstiftningar mer och mer gjort sig gällande, att äganderätt till fast egendom skall, så litet som möjligt är, lösryckas från personlighetsförhållanden och godtyckligt införlifvas med korporationsintressen eller andra därmed jämförliga syftemål d. v. s. falla i hvad man kallar *död hand* (in manum mortuam). Denna grundsats genomgår också lagförslaget i det hela, men beredningen har ansett den böra i förevarande kapitel bestämdt uttalas.»

Man måste emellertid säga, att landet ej bör onödigtvis betungas med formaliteter. Någon fara för att kyrkor, kloster, fromma stiftelser eller andra inrättningar skola slå under sig fastigheter i en oroväckande omfattning eller för olämpliga ändamål förefinnes helt visst icke. Det blir då en onödig omgång och kostnad både för statsverket och de enskilde att i dylika fall föreskrifva Konungens tillstånd såsom villkor för förvärfvet. Däremot gifva våra erfarenheter anledning till att tänka på ett:

a) *Förbud för bolag i hela riket att utan Konungens koncession förvärfa fastighet.*

Ett absolut förbud har redan länge varit stadgad för enskilda banker, bankaktiebolag och sparbanker. Dylik inrättning må ej äga annan fastighet än som är afsedd för dess inrymmande. Dock må inrättningen till skyddande af egen rätt inropa fastighet å auktion med skyldighet att åter afyttra den, när så pröfvas lämpligt och i hvarje fall när det kan ske utan förlust. Detta förbud har nog tillkommit närmast för dessa inrättningars egen skull.

Den stora samhällsfaran är däremot industriens förvärf af jordbruksfastigheter på landsbygden. I all synnerhet har detta ägt rum i de norra delarne af riket.

År 1892 frambars därför i Andra Kammaren af dalarepresentanten herr Wahlin en motion, däri begärdes en statistisk utredning öfver

bolags jordförvärf i de provinser, där skogsafverkning i mer betydande utsträckning förekomme, samt förslag till bestämmelser afsedda att begränsa möjligheten för bolag att underlägga sig jordbruksfastighet i hvilken utsträckning som helst. Motionen bifölls af Andra Kammaren, men afslogs af den Första.

År 1894 återkom herr Wahlin med sin framställning, nu modifierad i sista delen därhän att det, för så vidt inhämtade upplysningar sådant föranledde, begärdes förslag till de åtgärder, som för bibehållande af en jordbruksbefolkning i förenämnda trakter kunde anses af förhållandena påkallad. Denna framställning, som ansågs förbinda mindre än den förra, bifölls nu af båda kamrarne. Kungl. Maj:t lät i anledning däraf utarbета en statistik öfver bolags jordförvärf i Norrland och Dalarne. Denna statistik publicerades år 1898, men något vidare åtgjordes ej af regeringen i saken.

Detta dröjsmål föranledde ledamoten i Andra Kammaren herr Åkerlund att åren 1898, 1899 och 1900 väcka motioner om, att Kungl. Maj:t ville taga under ompröfning, huruvida icke inskränkning i aktiebolags rätt till förvärf af fast egendom på vår landsbygd funnes erforderlig samt i sådant fall framlägga förslag till lagstiftning därom. Dessa framställningar gällde således landsbygden i hela riket. De biföllos alla gångerna af Andra Kammaren, men afslogos lika regelbundet af den Första.

År 1901 upptogs i Andra Kammaren frågan om förvärfsförbud i sammanhang med norrlandsfrågan i hela dess vidd. Man begränsade sig då tillsvärdare till Norrland och Dalarne för att lättare komma någon hvart. Den öfverhängande faran för dessa landsdelar och deras skogars tragiska historia kunde anföras såsom särdeles talande skäl. Vidare vann saken otvifvelaktigt i aktualitet genom att sättas endast såsom ett led i ett system af olika åtgöranden i hela norrlandsfrågan och genom försöket att komma från ord till handling medelst framläggande af ett formuleradt lagförslag. Ett sådant förslag antogs också omedelbart redan samma år af Andra Kammaren, men afslogs af den Första, hvaremot båda kamrarne enade sig om en skrivelse rörande hela den då föreliggande frågan.

Ett förvärfsförbud för bolag och föreningar för ekonomisk verksamhet med vissa undantag har därefter också kommit till stånd för Norrland och Dalarne med undantag för södra Dalarne och större delen af Gäfleborgs län. Lag härom utgafs den 4 maj 1906. Många och långa strider ligga bakom detta första resultat. De enskilda intressena, som äro knutna vid bolagsväldet, hafva kämpat emot i det längsta samt lagt i

vågskålen sin representation i Första Kammaren och sitt stora inflytande på andra håll. Men ett kanske lika mäktigt och farligt motstånd har mött i den ekonomiska liberalismens traditioner från början af förra århundradet, hvilka i sin gamla gestalt ännu mycket fortleva i åskådningssätten och särskildt ha sin fasta borg i de härskande juridiska läro-satserna trots den gamla lagberedningens framsynta varningar just på denna punkt.

Genom statsmakternas beslut ha de nya grundsatserna dock officiellt beseglats. Efter detta genombrott af gamla murar gäller det att med samlad god vilja eller under fortsatt svärds slag söka genom öppningarne tränga fram vidare.

Bland den mångfald uppgifter, som härvid komma till synes, är äfven den att utsträcka förvärfsförbudet för bolag till hela riket om än naturligtvis med lämpor. Vi stå ock här redan nu på fast mark. Det är nämligen oemotsägligt att i den mån, det visar sig att inom andra delar af riket en liknande utveckling äger rum som inom de nordligare provinserna, så är ett förvärfsbud äfven där lika fullt på sin plats. Därmed beträda vi också en väg, som lagberedningen redan år 1847 pekade på, och hvilken Andra Kammaren åren 1898, 1899 och 1900 visade sig villig att inslå.

Framst riktas då uppmärksamheten på Värmlands skogsbygder. Bolagsförvärfven där uppgifvas allmänt vara nästan lika omfattande som i Norrland och Dalarne. Anledningarna till att Värmlands skogsbygder ej togos med redan i 1901 års framställningar voro flera. Industriens jordförvärf voro här ingen ny företeelse utan hade anor lika gamla som den värmländska bruksrörelsen. Denna rörelse afsåg förädlingsdrift i bästa bemärkelse, och den var därför ej såsom rofdriften likgiltig för annan kultur utan framträdde oftast såsom ett stöd jämväl för jordbruket. Denna form för bolagsvälde med sin patriarkaliska anstrykning hade därför ingått i befolkningens vanor och tänkesätt. Någon så utbredd och medveten ovilja öfver sakernas tillstånd som i de nordligare landsändarne syntes därför ej förefinnas, åtminstone att döma af den tillbakadragenhet, som de dåvarande värmländska representanterna i Andra Kammaren till skillnad från norrlands- och dalarepresenterna ådagalade inför norrlandsfrågans olika spörsmål. Vidare hade man ej tillfälle att ifråga om Värmland åberopa det särskilda stöd för ett statsingripande, som låg i den statshandling, kallad afvittringarne, som öfvergått Norrland och Dalarne, samt i den statistiska utredningen af år 1898, hvilken omfattade endast sistnämnda landsdelar.

Emellertid hota bolagsförvärfven att fortgå åtminstone i vissa trakter. Och det kan ej vara nyttigt att sålunda nya komplexer af bondgårdar alltjämt läggas till brukens gamla hemman. Dessutom försvinner med naturnödvändighet alltmer den hänsynsfullhet, som förr kunde göra sig gällande i bolagens förvaltning, och i stället träda fram de brutala yttringarne af världskonkurrensens eller af det nutida så kallade jobberiets hänsynslösa vinningslystnad. I västra Värmland lär sålunda bruksrörelsen snart vara en helt förgången näringsgren. I stället ersättes den af trämassefabrikation, en vida lägre art af industri, som lätt öfverträder gränserna till ödeläggande rofdrift.

Men äfven på många andra håll inom södra och mellersta delarne af riket falla skogshemmanen mer och mer för den träförbrukande industriens jordbegär, såsom i Dalsland, där förhållandena äro jämförliga med västra Värmlands, samt i vissa trakter af Bohuslän, Uppland, Västmanland, Småland och äfven annorstädes. Därtill komma sockerbruksbolagens sedan länge öfverklagade inköp inom Skåne af en mängd jordbrukshemman för betodling, en företeelse, som uppgifves utbreda sig äfven till andra provinser, såsom Blekinge, Östergötland och Gottland.

Befallningshafvandes femårsberättelser lämna om inhemska aktiebolags jordförvärf på landsbygden nedannämnda år följande siffror.

Fastigheter å landsbygden tillhöriga inhemska aktiebolag (oberäknadt järnvägsaktiebolag).

		Antal mantal	Antal ut- jordar o. d. ej i man- tal satt jord	% af man- talet i länet	% af taxeringsvärdet i länet	
					å jordbruks- fastighet	å annan fastighet
Stockholms län	1885	133.881	41	3.3	3.3	11.1
	1895	200.017	73	4.9	5.6	14.3
	1900	291.192	139	7.2	7.6	19.2
Upsala län	1885	192.176	57	5.4	5.6	20.7
	1895	241.185	91	6.8	6.9	22.4
	1900	254.228	90	7.1	7.5	20.1
Södermanlands län	1885	13.188	7	0.4	0.7	11.2
	1895	19.237	11	0.6	0.8	10.1
	1900	30.000	10	0.9	1.2	10.9
Östergötlands län	1885	119.954	37	2.2	3.3	17.9
	1895	153.285	135	2.8	3.9	22.5
	1900	198.159	173	3.6	4.9	22.4
Jönköpings län	1885	14.562	15	0.4	0.7	8.8
	1895	6.263	11	0.2	0.2	10.6
	1900	20.373	19	0.5	2.0	17.9
Kronobergs län	1885	22.468	3	0.8	1.1	5.9
	1895	24.493	2	0.9	1.1	9.0
	1900	67.182	10	2.4	3.2	25.3

		Antal mantal	Antal ut- jordar o. d. ej i man- tal satt jord	% af man- talet i länet	% af taxeringsvärdet i länet	
					å jordbruks- fastighet	å annan fastighet
Kalmar län	1885	49.918	3	1.5	2.4	11.1
	1895	57.999	7	1.7	2.7	15.4
	1900	77.545	15	2.3	3.2	15.1
Gottlands län	1885	—	—	—	—	—
	1895	6.982	7	0.6	1.5	6.2
	1900	17.590	29	1.6	3.1	13.7
Blekinge län	1885	1.511	3	0.1	0.2	14.6
	1895	4.096	5	0.4	0.7	18.3
	1900	5.690	10	0.5	1.1	12.9
Kristianstads län	1885	2.885	—	0.1	0.1	1.9
	1895	6.513	4	0.2	0.3	10.0
	1900	22.243	15	0.8	1.0	16.8
Malmöhus län	1885	20.628	15	0.5	0.6	9.8
	1895	38.755	77	0.9	1.2	24.1
	1900	77.190	128	1.9	2.4	31.7
Hallands län	1885	0.807	1	0.3	0.1	4.5
	1895	3.219	8	0.1	0.3	15.5
	1900	5.033	3	0.2	0.4	19.9
Göteb. och Bohus län	1885	19.372	25	0.7	1.2	27.6
	1895	26.969	33	0.9	1.4	25.8
	1900	36.773	59	1.3	2.4	33.9
Älfsborgs län	1885	44.311	9	1.1	1.2	22.9
	1895	41.688	11	1.0	1.3	24.4
	1900	82.046	18	2.0	2.8	28.2
Skaraborgs län	1885	55.984	28	1.2	1.4	3.5
	1895	73.792	43	1.6	2.2	7.9
	1900	81.833	53	1.7	2.4	10.5
Värmlands län	1885	159.894	166	9.0	14.9	35.9
	1895	188.604	198	10.6	16.9	40.1
	1900	182.571	208	10.2	17.3	44.0
Örebro län	1885	211.821	28	7.4	11.1	27.4
	1895	332.376	87	11.5	17.7	36.3
	1900	352.415	152	12.1	19.3	42.1
Västmanlands län	1885	194.275	27	6.8	12.5	12.9
	1895	209.949	54	7.4	13.2	28.5
	1900	201.969	117	7.1	13.6	31.4

Inom ofvannämnda län, omfattande södra och mellersta delarne af riket, innehade således de inhemska aktiebolagen:

År 1885 1,257.655 mantal

„ 1895 1,635.412 „

„ 1900 2,004.017 „

Häraf framgår således, att under de fem senaste åren af perioden 1885—1900 lika mycken jord öfvergått till aktiebolag som under de

tio närmast föregående. Till alldeles samma resultat kom norrlandskommittén, hvars undersökning för de sex nordligaste länen äfven afsåg åren 1885, 1895 och 1900. Med all sannolikhet ha förvärfven äfven efter nämnda tid fortgått oförminskadt, såsom ock varit fallet norrut. Därpå häntyder ock femårsberättelsen för 1901—1905 från Kronobergs län, den enda, som hitintills inkommit, samt enskilda upplysningar erhållna från länsstyrelserna i Uppsala och Värmlands län. Dessa upplysningar visa i jämförelse med ställningen år 1900 följande siffror:-

i Kronobergs län	år 1900	67 mantal	10 utjordar
	” 1905	94 ”	25 ”
i Uppsala	” 1900	254 ”	90 ”
	” 1905	312 ”	106 ”
i Värmlands	” 1900	182 ”	208 ”
	” 1905	185 ”	226 ” ¹⁾

Till ofvannämnda siffror komma nu äfven fastigheter tillhörande handelsbolag och utländska, särskildt norska bolag. Siffrorna äro kanske icke alltid fullt pålitliga. Norrlandskommitténs mera noggranna undersökning visade för år 1900 i allmänhet högre siffror än femårsberättelserna. I siffrorna för 1905 ingå kanske ock någon enstaka järnvägsaktiebolag tillhörig egendom. Särskildt undrande står man gent emot stillaståendet i Värmland under sista två femårsperioder, enär meddelanden därifrån gått ut på att bolagsförvärfven fortgått. Särskildt år 1906 lär det emellertid i vissa trakter varit mycket stort.

För öfrigt är att märka, hurusom procenttalen i jämförelse med länet i sin helhet icke är afgörande. En undersökning måste ske sockenvis, hvarigenom upplysning vinnes om hvilka trakter af länet äro särskildt hotade. På många ställen torde bolag rå om hela socknar. Och äfven där förvärfven ej äro afskräckande stora, kan det vara bättre att i tid hämma dem, innan de hinna ta öfverhand. En jämförelse mellan mantal och taxeringsvärde för olika län blir också haltande. Ett mantal omfattar särskildt i olika delar af riket och jämväl inom samma län jord, mycket olika i areal och värde. En antydning härom lämna medeltalen af ett mantal jords taxeringsvärde i de olika länen.

¹⁾ Sedan ofvanstående motion tryckts, hafva följande ytterligare uppgifter erhållits

i Stockholms län	år 1905	257 mantal	153 utjordar
i Malmöhus	” ” ”	98 ”	193 ”
i Hallands	” ” ”	10 ”	128 ”
i Skaraborgs	” ” ”	103 ”	108 ”

Lägst står Uppsala län med ett medeltal för år 1900 af 20,265 kronor och högst Malmöhus län med ett medeltal för samma år af 74,228 kronor. Inom de gamla jordbruksbygderna i mellersta bältet af landet är mantalet minst på marken; i skogsbygderna däremot vida större. Norrlandskommittén, som lät göra en jämförelse efter arealen utrönte därvid, att de skogsförbrukande bolagen proportionsvis mot andra fastighetsägare hade vida större areal än mantal och taxeringsvärde.

Man kan nu fråga sig, om ej jämväl inom *städerna* förefinnes något behof att förekomma ett öfverhandtagande bolagsförvärf af fastigheter. År 1900 omfattade således exempelvis i Stockholm aktiebolags taxeringsvärde 14,8 procent af alla fastigheters taxeringsvärde. I allmänhet beror så pass höga siffror för städer på att industri och handel där ha säte i stor utsträckning och behöfva äga tomter för sina byggnader. Anledning till någon farhåga gifver endast den företeelse, som på senare tiden visat sig åtminstone i hufvudstaden, nämligen att aktiebolag bildats, som ha till ändamål, icke att skapa nya bostadslägenheter, utan att genom inköp af bebyggda fastigheter skaffa aktieägarne en god utdelning genom hyresinkomsterna. Ett sådant bolag kalladt Drott ägde vid slutet af förra året 40 sådana fastigheter. I allmänhet lära dylika bolag underhålla sina egendomar väl utan det knussel, som oftast utmärker enskilda husvärdar, och icke heller öfverraska de hyresgästerna med allt för nyckfulla uppsägningar och hyresförhöjningar. Men skulle det en gång gälla att hålla de nuvarande onaturligt höga hyrorna uppe och att hellre än att sänka dem låta lägenheter stå outhyrda, så kan man naturligtvis vänta större uthållighet af sådana sammanslutningar. Någon verklig fara för att dylika fastighetsbolag skola så utvidga sig, att de i afsevärd mån dominera hyresmarknaden, torde dock knappast föreligga, såvidt nu kan skönjas. Undersökningen synes således böra fortfarande begränsas till landsbygden.

Tankar ha framkastats att vinna en begränsning i bolags jordförvärf *på beskattningens väg*. Sålunda föreslog för ändamålet herr Styrlander i Andra Kammaren åren 1899 och 1900 att i afvaktan på andra åtgärder jordbruksfastighet, som ägdes af bolag, måtte åsättas en särskild bevillning till beloppet lika med den vanliga bevillningen af dylik fastighet. Och sistnämnda år framhölls i en reservation till lagutskottets utlåtande om herr Åkerlunds motion såsom en möjlig utväg, att bolagen efter skäliga grunder pålades en särskild skogsskatt, som i mån af ägoinnehafvet ökades progressivt, så att det vid en viss punkt ej vidare lönade sig för bolagen att förvärfva ytterligare skogsmark.

Herr Styrlanders förslag förkastades bägge gångerna af båda kamrarne. Och projektet om en progressiv beskattning föranledde i Första Kamraren till den anmärkningen, att då något sådant kunde föreslås, så kunde man vänta hvad som helst.

En målmedveten sträfvän att på beskattningens väg nå enahanda mål innefattas i det på senaste tiderna äfven hos oss framförda yrkandet på en rationell jordvärdeskatt, hvarom längre fram kommer att ordas något.

Det ena goda förskjuter ej det andra. Kunde verkligen genom beskattning sättas en naturlig damm för det privata jordmonopolet, så är detta förträffligt, helst man då drabbar äfven enskilda personers alltför stora landvinningar. Men denna utväg står mera främmande för den allmänna meningen och är outredd och opröfvad i praktiken. Man får därför ej underlåta att begagna de utvägar, som ligga närmast till hands och i tid kunna leda till någonting, blott för att vänta på en dylik tankes ovissa framtidsöden.

Någon gång hör man framkastas, att bolagen gärna kunna få lägga under sig all jorden. Sedan går det nämligen lättare för staten, menar man, att återbörda till sig alltsammans. En dylik lösning bygger dock på ekonomiska ödeläggelser och mänskliga lidanden under generationer. Det lefvande lifvet sätter gränser, synes det mig, äfven för framsyntheten.

Med det ofvan sagda har jag således velat komma till att en utredning bör ske om bolags jordförvärf på landsbygden äfven i de mellersta och södra delarne af riket. Denna utredning skall med visshet för flera trakter ådagalägga ett öfverhängande behof af en lag om förvärfsförbud lika väl som i de nordligare delarne af landet. Men fråga kan vara, om ej för aktiebolag, som vill förvärfva jord för skogsbruk eller jordbruksdrift, bör i allmänhet och således äfven på andra ställen sökas Konungens koncession såsom lagberedningen föreslog. En lagstiftning i detta ämne torde dessutom, såsom skett i norrlandslagen, för säkerhets skull böra omfatta jämväl handelsbolag och föreningar för ekonomisk verksamhet.

I detta sammanhang måste också framhållas önskvärdheten af

b) *Utvidgadt förbud för bolag att förvärfva fastighet på landet i Norrland och Dalarne.* Mången tycker måhända, att förenämnda lag af den 4 maj 1906 är för ny för att man redan skall börja tumma på den. Men förhållandet var, att de yrkanden om ett vidsträcktare förbud, som vid förra riksdagen framburos, i själfva verket hvarken inom lagutskottet eller i kamrarne förunnades någon realitetsbehandling

på grund af ovissheten om det öde, Första Kammaren tillämnade saken i sin helhet. Hvarje uppskof betyder dessutom på detta område, att man kommer för sent. Det är därför befogadt att återkomma till den af bland annat 33 representanter för Norrland och Dalarne år 1906 väckta motionen.

Enligt lagens 3 § är *medgifvet för bolag och förening att fortfarande förvärfva den del af ett hemmans afrösningsjord med impedimenter, som ej är att, på sätt i paragrafen närmare bestämmes, hänföra till stödskog och odlingsområde*. Lagen verkar i alla fall såsom totalförbud i en del orter särskildt i kustbygderna och storsjöbygden. Men i öfriga trakter komma från $\frac{1}{2}$ och ända till $\frac{5}{6}$ af de återstående bondehemmanens skogsmarker att få fortfarande öfvergå till sågverksindustrien.

Tidigare hade dock önskningarne samlat sig kring ett totalförbud. Andra Kammaren antog åren 1901 och 1903 en provisorisk lag i detta syfte. Norrlandskommitténs särskilda hemställan af år 1901 gick i samma riktning. De talrika kommunalstämmobeslut, mötesresolutioner och petitioner, som år 1901 och äfven sedermera i orterna kommit till stånd, förordade, ofta i de kraftigaste ordalag, ett totalförbud. Och samma hemställan framfördes till regeringen år 1905 af den stora daladeputationen, bestående af ombud, som för ändamålet utsetts af kommunalstämmorna i tolf socknar inom öfre Dalarne.

Lagens bestämmelse grundar sig på ett af majoriteten inom norrlandskommittén framfördt medlingsförslag. Kommittén sade sig däri-genom ha gifvit de tidigare förslagen »en väsentligen reducerad form» och framhöll, att med dess förslag »i skogsbygderna ännu ansenliga skogsområden komme att stå trävarurörelsen till buds». Häremot reserverade sig uttryckligen två ledamöter i kommittén, hvilka förordat totalförbud eller eventuellt hembudsskyldighet till stat och kommun af medgifna bolagsförvärf. Äfven två andra ledamöter i kommittén ha i förra årets motion angifvit, att de varit och äro af den meningen, att förbudslagstiftningen bort gifvas en vidsträcktare omfattning. I sitt yttrande öfver kommittéförslaget hemställde jämväl länsstyrelsen i Jämtlands län om totalförbud. Den fann, att den ifrågasatta inskränkningen skulle »i hög grad försvaga förbudets verkan», i det att om det tillätes bolag och föreningar att fortfarande förvärfva all den afrösningsjord, som ej bör betraktas såsom stödskog eller odlingsområde, den jordbrukande befolkningens ställning skulle komma att alltmer försvagas genom försäljning till trävarubolagen af den öfriga jorden.

Bolagens jordförvärf i Norrland och Dalarne måste ju också redan nu anses mer än tillräckligt stora, och genom att få förvärfva ytterligare

fastigheter, skulle deras ekonomiska, sociala och politiska öfvermakt ytterligare stärkas på bekostnad af bondeståndet och den öfriga befolkningen. Egendomligt är ju äfven, att sedan staten medelst afvittringarne velat gynna bondeståndet genom stora skogsanslag och nybyggesupp-låtelser »för landets uppodling och bebyggande», så har staten nu stiftat en lag, som vill befrämja, att ytterligare stora delar af dessa skogsmarker, utöfver de för sitt ändamål redan förlorade, må »stå trävaru-rörelsen till buds». I själfva verket är detta endast ett upprepande, ehuru i mindre omfattning, af samma statskloket, som i sin tid an-fördes för nu gällande ägostyckningslags uppgift att i de norrländska bygderna skilja inägorna från skogsmarken och därigenom bereda hem-mansägaren tillfälle att, såsom det hette, »efter skogens försäljning» kunna kvarsitta med äganderätt å gården.

Lagens bestämmelse att i Dalarnes prisgifva just de s. k. utskogarne är ock särskildt betänklig. Därigenom uppmuntrar och underlättar staten till att afhända befolkningen dessa vid skiftena redan afrosade skogar, som på många ställen utgöra den värdefullaste egendomen och därför äro för befolkningens utkomst väl behöfliga. När skogsmarkerna i Dalarnes skogssocknar storskiftades, hette det gemenligen från alla håll, att socknemännen hade »af jordmån, klimat, beskattnings- och försörjningsbehof» eller liknande anledningar påkallade anspråk att komma i besittning af hela skogsområdet. Detta medgafs därför af kronan. Men nu handlar staten i bestämd strid med sin då uttalade öfvertygelse. Då byarne dessutom efter mycket godtyckliga grunder tilldelades skog under de olika benämningarne hemskog, fäbodeskog och utskog, kommer lagen att för skilda byar verka särdeles ojämnt. Opinionen bland befolkningen är äfven den, att förbudet bör omfatta utskogarne.

Det gifves emellertid ett skäl för att möjligen ej taga helt af-stånd från tanken på en tudelning af skogsanslaget. Man är ju tämligen ense om att det icke varit gagneligt för bönderna, att de fått så stora skogsanslag till fri disposition, utan att en väsentlig del bort afsättas till allmänningar. Här skulle nu ett icke oviktigt steg kunna tagas för att godtgöra denna försummelse. Äfven kommittén framhöll, att det vore lyckligast, om den öfverloppsmark, som kommittén undantagit från förvärfsförbudet, kunde komma att fylla sin naturliga bestämmelse genom att ombildas till allmänningar. Därför hemställdes af två dess ledamöter, att viss efter undersökning bestämd skogsmark skulle få undantagas från förbudet, dock under villkor, att staten eller kom-munen berättigades inlösa marken för den betingade köpeskillingen

Kommunen skulle hafva företrädesrätt att öfvertaga köpet, och detta helst underlättas genom låneunderstöd af statsmedel. Ville kommunen eller staten icke förvärfva marken, så öfverginge den definitivt till köparen. En dylik föreskrift kan därför lämpligen gifvas för den mark, som enligt lagen får förvärfvas.

Med en sådan anordning skulle det öfverensstämma att stadga totalförbud för socknar, där vid afvittringen en afsevärd del af hemmanens skogsanslag redan afsatts till skogsallmänning. Dessa socknar äro inom Norrbottens län de sex lappmarkssocknarne jämte Pajala, Muonionalusta och Tärendö socknar samt inom Kopparbergs län Svärdsjö, Envikens, Lima, Transtrands, Orsa och Älfdalens socknar samt Särna socken med Idre kapellag. De ofvanför den så kallade odlingsgränsen inom Västerbottens lappmark belägna delarne af Dorotea, Vilhelmina, Stensele och Sorsele socknar komma alldeles ur räkningen, ty där skall enligt Riksdagens nyligen fattade beslut all skogen, utom husbehofsskog, afsättas till gemensamhetsskogar.

Beträffande lappmarkerna tala viktiga skäl för att under hvarje förhållande ett totalförbud bör utfärdas för dessa trakter, äfven om några allmänningar ej afsatts, såsom är fallet inom de Västerbottens lappmarkssocknar, där afvittringen redan fastställts. Lappmarksskogarnas afvittring är en sorglig historia. Landshöfding Widmark den äldre framhöll i en underdånig berättelse af år 1860, »att det vore af stor och djup betydelse för orten och det allmänna, det skogen inom lappmarkernas vidsträckta skogsland framgent blefve kronans egendom». Men statsmakterna skulle gå en medelväg och bestämde år 1873 i sammanhang med beslut om lappmarksskogarnas afvittring, att den skog, som utskiftades utöfver husbehofvet, endast fick tillgodonjutas efter utstämpling. Därigenom trodde man sig hafva vunnit å ena sidan, »att bonden skulle af skogsbruket hafva en nödig befunnen biförtjänst, då hans jordbruk slog fel», och å andra sidan, »att skogen ej skulle sköflas och bonden ej blifva prisgifven åt skogsköpare». Det gick dock icke så, utan tvärtom. Genom att kronan afhände sig sin äganderätt, blefvo egendomarna prisgifna åt skogsköpare, som af bönderna förvärfvade utstämplingsrätterna och äfven hemmanen. På detta sätt äro i de flesta lappmarkssocknarna, utom större delen af utstämplingsrättigheterna, redan inemot hälften eller därutöfver af själfva hemmanen i trävarubolagens ägo. Och hvad angår det förmenta skyddet mot skogens sköfling, som skulle vinnas genom utstämplingstvånget, så har den stora politiken efter afvittringarnas afslutande i lappmarks-

socknarna kännetecknats af skogsköparnes ständiga anlopp för att erhålla den största möjliga utstämpling, oafsedt hvad skogarna tålde i afverkning.

Lappland är ock ett land för sig, det märkes snart, när man rest där något med öppna ögon. Man känner, att det är ett ungt, ännu icke exploateradt land, där äfven de bästa bosättningsmöjligheterna icke hunnit tagas i anspråk. Däraf förklaras befolkningens synnerliga ifver för nya bosättningar, deras framträdande fiendskap mot bolagens jordförvärf och deras alldeles särskilda intresse för norrlandsfrågans lösning. Folkökningen är ock mycket stark i Lappland i följd af det synnerligen stora antal barn, som födas i familjerna. Detta folks enda framtidsförhoppningar grusas genom bolagsförvärfven. Härtill kommer, att i lappmarkerna såsom den nordligaste och mest aflägsna landsändan folket otvifvelaktigt mer än annorstädes behöfver ett stöd af skogen i tider af felslagna skördar och att bland annat för detta ändamål där införts ett särskildt skogshushållningssätt, nämligen utstämplingstvång. Det var bolagens arrendatorer och de bönder, som afhändt sig sina utstämplingar, hvilka behöfde bistås i följd af 1902 års missväxt. Man bör ock komma ihåg, att, såsom utredningen ofvan visar, lappmarksskogarne ostridigt varit i sin helhet kronans egendom, och att det öfvervägande antalet hemman därstädes bevisligen uppkommit af nybyggen, som kronan upplåtit under en jämförelsevis sen tidsperiod. Slutligen har staten helt nyligen låtit afvittra lappmarksskogarne, och detta i den bestämdt uttalade afsikten att stärka bondeståndet och hindra, att bönderna fölle offer för skogsköpare. Det är under alla dessa omständigheter, och med hänsyn till att bolagen redan med äganderätt förvärfvat inemot hälften af hemmanen, mer än underligt, att staten nu skall genom sin lagstiftning uttryckligen förklara, att en stor del äfven af de återstående bondeskogarne böra få stå trävaruindustrien till buds.

I afseende på sin omfattning gör lagen, i öfverensstämmelse med norrlandskommitténs förslag, äfven den inskränkningen, att *Gäflborgs län ej inbegripes under förbudet* med undantag dock för Ofvanåkers, Voxna, Los', Färila, Ramsjö och Hassela socknar samt Hamra kapellag. Detta motiverades af kommittén därmed, att dessa socknar skulle »förete den typiska norrländska karaktären» och att förhållandena inom länet i öfrigt skulle vara så pass stadgade, att någon egentlig fara för bondeståndets framtid icke kunde anses föreligga.

Häremot måste dock erinras, att bolagsförvärfven ha inom detta län gått lika långt som inom de öfriga länen. Och icke heller kan ur

kommitténs statistik hämtas något fog för dess åtskillnad. Den visar nämligen, att förvärfven stadigt fortgå äfven i många socknar, som ej skulle inbegripas under lagen. Inom t. ex. Ljusdals socken hade trävaruindustriens, till hufvudsaklig del aktiebolags, jordförvärf under tiden 1885—1900 ökats från 12,2 till 41,1 procent af hela mantalet. Detta kan knappast kallas för stadgade förhållanden. Inom länet är också skogsmarken särdeles växtlig, hvilket ju måste särskildt locka till köp.

De äldre förslagen omfattade hela länet, helst detta likaväl som de öfriga norrländska länen undergått afvittring. Tre reservanter inom kommittén vidhöllo denna ståndpunkt jämväl i det slutliga betänkandet. I sitt utlåtande öfver kommittébetänkandet har länsstyrelsen förklarat sig icke kunna instämma i åsikten, att endast i de uppräknade socknarna bolagens jordförvärf skulle behöfva motarbetas, ity att detta förvisso vore önskligt äfven inom andra delar af länet, såsom den af kommittén framlagda utredningen nogsamt ådagalade.

I 1906 års motion påyrkades därför förbudets utsträckande till hela länet, därvid dock på hemställan af vissa representanter för detsamma alternativt hemställdes, att åtminstone vissa särskildt hotade socknar, såsom Ljusdal och Bjuråker, måtte ytterligare medtagas under förbudet. Uppenbarligen är lagen icke heller i detta afseende tillfredsställande.

Förbudet bör således enligt min mening utsträckas på sätt 1906 års motionärer yrkade och lagen således ändras i öfverensstämmelse därmed.»

Herr Lindhagen öfvergår härefter till det i motionen n:o 147 berörda ämne, *jordbruket på bolags och skogsspekulanter redan förvärfvade hemman*, och anför därom i motionen n:o 146:

»När bolag förvärfvat bondehemman företrädesvis för att tillgoda göra sig skogsafkastningen, uppstår oftast ett jordmonopol, som missbrukar sin besittning till skada för de ändamål jorden bör tjäna. Jordbruket försummas på den redan brutna inägojorden, möjligheter till ny odling blifva ej tillvaratagna och den landbo eller arrendator, som sättes på gården, blir lätt en underdånig man, hvilken förlorar sin friborehet och intresse för sina egna och samhällets lifsangelägenheter. Antingen inställa sig alla tre följderna eller ock någon af dem. Och då inträder, såsom Limafolket i Dalarne år 1875 uttryckte sig, nödvändigheten att tillse, »hvilka medel böra tillgripas för att folket i en framtid kan undgå att blifva torpare under bolagen».

*Speciell
motivering
till motionen
n:o 147.*

Målet måste då blifva att återföra jorden i dess naturliga brukares besittning. Och då fastighetsägare, som icke ha jordbruk till yrke, i stor utsträckning förvärfvat bondehemman och fortfarande vilja behålla dem, så böra de äfven få underkasta sig, att kontroll öfvas, hur de förvalta det nationalkapital, som ligger i odlad och odlingsbar jord, och hur de behandla folket, som skall bruka den. Bolag äro dessutom tillkomna endast genom statens bolagslagstiftning och de få därför finna sig i de förändringar i denna lagstiftning, som påkallas däraf, att de gå utöfver sina uppgifter.

Norrlandskommittén föreslog för sådant ändamål:

a) Nya föreskrifter om ägostyckning, föranledda af erfarenheten att bolagsförvärfven gifva anledning till ägostyckningar, som ej ta någon hänsyn till jordbruket. Förslaget förbjöd därför att vid ägostyckning hemmans inägojord fick läggas till olika lotter på sådant sätt, att jordbruket därigenom led väsentlig skada. Vidare skulle tillses att hvarje lott, som erhöll inägojord, därutöfver tillades husbehöfsskog, tjänlig odlingsmark och erforderligt bete.

Till förekommande, att ägostyckningar enligt gällande lag påskyndas, innan de nya bestämmelserna hinna antagas, har år 1905 antagits en lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning inom Norrland. Och för att ej de ifrågasatta bestämmelserna skulle vid köp kunna kringgås genom anlitaandet af jordafsöndring, föreslog kommittén vissa ändringar i stadgandena om jordafsöndring. Ett dylikt förslag har framlagts för 1907 års riksdag.

b) En särskild arrendelag, afsedd att bereda arrendatorerna på småbondehemman i bolagsägo en tryggare och mera oberoende ställning samt att tillika i sin mån förhindra, att bolagen af obenägenhet för de nya ägostyckningsbestämmelserna underlåta försälja hemmanets jordbruk och behålla arrendesystemet.

c) En vanhäfdslag till förekommande såväl att skogsindustriens jordbruk vanhäfdas som att denna industris målsmän eller vissa bland dem, af ovilja mot både ägostyckningslagen och arrendelagen, i stället för att sälja eller åtminstone utarrendera jordbruket enligt de nya föreskrifterna, låta det torftigt skötas af någon rättare eller ock ligga obrukadt och alldeles förfalla.

d) En expropriationslag. De förenämnda tre lagförslagen bygga på, att de redan befintliga jordbrukslägenheterna å bolagshemman återbördas åt bondeståndet på frivillighetens väg. För att det skall blifva något allvar af dylika åtgärder måste dock bakom dem stå en expropriationslag såsom ett yttersta medel. Ännu oundgängligare är en dylik lag, om man, såsom vederbör, vill förvärfva åt odlare jämväl de

odlingslägenheter, som ligga obegagnade å bolagshemman. Kommitténs majoritet föreslog expropriationslagstiftning endast för det sista ändamålet. Reservanter förordade sådan för båda ändamålen äfvensom för kompletteringar af äldre ägostyckningar, som skett på ett otillfredsställande sätt.

I den mån nu inom mellersta och södra delarne af landet finnas trakter, där det är angeläget att förekomma och hejda bolagsförvärf, är det klart, att undersökning äfven här bör ske, huruvida ej åtgärder af ofvan angifven art äro påkallade i afseende å bolagens redan förvärfvade fastigheter. Ett dylikt ingripande är dessutom särskildt för sig af betydelse för orter, där man möjligen förmenar, att något förvärfsförbud ej behöfver genomföras, därför att bolagen redan åtkommit så godt som all fastighet, som de kunna antagas ha intresse af att förvärfva. Många sådana trakter finnas. Ehuru norrlandskommitténs förslag om förvärfsförbud undantog södra Dalarne och större delen af Gäfleborgs län, omfatta däremot af angifven anledning förslagen till arrende-, vanhäfds- och expropriationslag äfven dessa trakter. Det är också en känd sak, att inom flera bolagsorter i mellersta och södra delarne af riket förekomma dylika missförhållanden. Äfven för jordbruket ödeläggande egostyckningar inrapporteras, såsom från Värmland.

Säkerligen skall det häremot erinras, att i åtskilliga trakter, såsom på vissa gamla bruksområden i Värmland, bolagsarrendatorerna kunna sägas hafva det lika bra eller till och med afsevärdt bättre ställdt än de själfägande bönderna på samma orter. Detta lär bero på att de förre innehafva större ägor och ej kunnat belasta dem med in-tecknad gäld samt äfven sedan gammalt ha billiga arrenden och tillåtas öfverta arrendet son efter far, under det bondehemmanen skiftats till allt för små besutenheter och dessutom besväras af in-teckningar. Ingen vet emellertid, hur länge det på dylika bolagshemman får fortgå såsom nu. En närmare nndersökning skall kanske också visa, att jord, som kunnat bereda många lifsuppehälle, får ligga obrukad samt att jordarbetarne lefva i ett tryckande beroende, som försämrar befolkningens karakter och arbetsenergi. Men är på vissa orter allt godt och väl, så kan det för en dylik ort ej bli någon börda att ingå under en lagstiftning, som närmast syftar att lyfta äfven andra orter till en lika tillfredsställande ståndpunkt.

En utredning måste således ske om dessa saker jämväl i de mellersta och södra delarne af riket samt därefter vidtagas de åtgärder, hvartill utredningen kan föranleda. Härvid böra, såsom norrlandskommittén föreslagit för Norrland, medtagas jämväl sådana hemman, som förvärfvats af enskilda personer uppenbarligen endast i syfte att

tillgodogöra sig skogsafkastningen. En ägare af ett skogshemman, hvilken ej är mantalsskrifven på detsamma, är vanligtvis att hänföra till den sistnämnda kategorien.»

Herrar Sandins och Janssons förevarande motion är af följande lydelse:

Herrar
Sandins och
Janssons
motion.

»Näst rösträtts- och inlandsbanefrågorna torde ingen politisk fråga i vårt land hafva större och viktigare betydelse än den så kallade norrlandsfrågan eller frågan om huru den själfägande hemmansägareklassen i Norrland och Dalarne skall kunna bevaras. På denna fråga ha statsmakterna länge haft sin uppmärksamhet med bekymmer riktad och genom en särskildt tillsatt kommitté, norrlandskommittén, låtit allsidigt och grundligt utreda, »huru den själfägande jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarne må kunna vidmakthållas och stärkas och jordbrukets utveckling i nämnda landsdelar befrämjas». Denna utredning, hvars resultat innefattas i berörda kommittés utlåtande af den 27 oktober 1904, gaf tydligt vid handen, att skyndsamma och kraftiga åtgärder måste vidtagas till förhindrande af hemmansägarnes undergång i förenämnda landsdelar. För 1906 års Riksdag framlade ock Kungl. Maj:t lagförslag, afseende att hindra oegentligheterna och främja det med kommitténs utredning afsedda syftet. Hos undertecknade har stadgat sig en på erfarenhet grundad åsikt, att äfven Värmlands län, i hvars olika delar de norrländska missförhållandena med hvarje år allt bestämdare framträda och utveckla sig, i nära nog samma grad som norra Sverige är i behof af en dylik skyddslagstiftning. Under de senare decennierna har träindustrien med påfallande energi inom nämnda län förvärfvat ett stort antal skogsegendomar, större och mindre, och detta i ett omfång, som framkallat grundad farhåga, att den själfägande jordbrukareklassen därstädes skall förminsas, så att olyckliga följder för stat och samhälle däraf uppstå. En af orsakerna till detta ödesdigra jordförvärf ligger däri, att, sedan träindustrien, som omfattar sågverk och trämassefabriker, hufvudsakligen förlagda i länets södra område, för sitt behof hunnit tillgodogöra sig de skogar af jämförelsevis mindre omfång, som därstädes funnits, den blifvit mer och mer beroende af skogarne i länets öfriga områden. Enskilda personer och bolag, idkare af denna industri, rikta därför ökad uppmärksamhet på de skogrika bygderna, hvarest de redan förvärfvat sig mer eller mindre betydande skogsarealer. Den något reflekterande iakttagaren har med smärta sett, hurusom det ena hemmanet efter det andra för-

vandlats till träindustriens egendom. Af säljarne hafva somliga i sydligare trakter köpt sig fastigheter, bättre passande för jordbruk, andra emigrerat och andra återigen, kanske större antalet, kvarstannat å sina förra hemman såsom arrendatorer.

Orsakerna till dessa egendomsförsäljningar äro flera, hvaraf några här må nämnas. Från köparnes sida har det kraftigaste motivet otvifvelaktigt varit att förskaffa och tillförsäkra sin industri ett billigt och betryggande skogskapital, hvilket syntes dem så mycket angelägnare, som tillgången på skog med den stegrade förbrukningen förminskats och priset därå genom lifligare konkurrens efter hand betydligt stigit och kunnat antagas uppnå en höjd, som afsevärdt skulle komma att reducera den förut i vanliga fall rätt stora vinstprocenten å trävarurörelsen. Hvad säljarne åter angår, hafva de, okunniga om skogens verkliga värde, dels ansett sig fått bra för att ej säga för mycket betaldt för sina fastigheter och dels påverkats af utsikten att bli ägare till ett för deras förhållande betydande penningbelopp, hvilket gjort, att de, utan att rätt kunna bedöma hvad som för dem i framtiden vore bäst, afhändt sig desamma. Mest bekymmersam ter sig framtiden för dem, som blifvit de nya ägarnes arrendatorer. Låt vara, att arrendefärdigheten i många fall är låg, oftast bestående endast i skyldighet att utgöra på arrendefastigheten fallande skatter och onera eller andra mindre af upplåtaren bestämda afgälder, så måste det vid försäljningen uppkomna kapitalet icke sällan förr eller senare tillgripas, ty räntan därpå tillsammans med hvad jordbruket afkastar, särskildt i trakter med ringa åkerareal, räcker i längden knappast till att bestrida de nödvändiga utgifterna. Följden häraf blir, att många forna själfägare ekonomiskt råka in på det sluttande planet med den dystra utsikten att till sist falla det allmänna till last, hvilket också i enstaka fall redan lär hafva inträffat.

De försälda skogsegendomarne komma delvis att förvandlas till ödehemman. Detta inträffar, då husens underhåll och byggnade kräfva större utgifter, än som kunna erhållas genom de små inflytande arrendefärdigheterna. Äfven om man i verkligheten icke hade bevis därpå, är själfklart, att det kommer att gå så, ty bolag och enskilda träindustriidkare, som hafva egendomarna i sin hand, betrakta och sköta dem endast ur affärssynpunkt med det mål för ögonen att erhålla största möjliga förtjänst.

Ägostyckningslagens tillkomst betecknar emellertid ett nytt skede i träindustriens egendomsförvärf. Densamma gör det nämligen möjligt och billigt att skilja skogsmarken från öfriga ägoslag, och man har ock begagnat sig därpå i en utsträckning, som otvifvelaktigt strider mot

landets sunda utveckling och sanna intressen. Jordbruket särskildt i länets norra delar behöfver, det våga vi bestämdt påstå, liksom i Norrland stöd och hjälp af skogen. Skog och jordbruk höra i dessa trakter tillsammans, så att ett upphäfvande af denna förening rubbar och undergräver den jordbrukande befolkningens sociala och ekonomiska ställning. Ett själfständigt jordbruk utan ekonomiskt underlag af skog är därstädes nästan otänkbart. Detta förhållande framträder mindre skarpt, ju längre söder ut man kommer, dock så, att det förblir lyckligast, om sambandet mellan jord- och skogsbruk fortfar.

Angående omfånget af träindustriens egendomsförvärf är svårt, om ej omöjligt, för enskilda personer att därom utarbета och framlägga tillförlitliga uppgifter, i synnerhet då statistiska utredningar på detta område saknas. Det är emellertid säkert, att dessa förvärf hafva en betydande utsträckning. Kändt är, att sågverksbolag på kortare tid än tvenne decennier hunnit lägga under sig skogsarealer af 25 till 30 tusen hektar, till väsentlig del inköpta från hemmansägare. Och det kommer visst icke att stanna med de redan afslutade köpen, ty det ligger i sakens natur, att träindustriens idkare skola genom ytterligare inköp söka åstadkomma sammanhängande skogskomplex af de skogsskiften, som nu ligga spridda här och där, hvarförutom af andra omständigheter jämväl kan antagas, att ifrågavarande skogsförvärf skola komma att fortsättas, så länge skogshemman stå att erhålla.

Det är ett allmänt känt förhållande, att folkmängden i länets norra del samt i gränstrakterna mot Norge så förminskats, att det väckt allmän uppmärksamhet. Det finns församlingar, hvars folkmängd under de senaste decennierna sjunkit med 1 till 2 tusen personer, under det att den tillvuxit i landets öfriga delar. Ehuru det bör medgifvas, att denna folkförminskning delvis förorsakats af andra än här åberopade förhållanden, såsom bristen af tidsenliga kommunikationer, kan det likvisst icke förnekas, att träindustriens omfattande inköp af jordfastigheter därtill i hög grad medverkat. Plikten mot folk och fädernesland bjuder att gripa in, där ett hotande missförhållande börjar växa fram. Motionärerna hafva bestämdt trott sig finna, att en fara hotar hemmansägareklassen inom Värmlands län af samma slag som den, hvilken förödande gått fram öfver Norrland. Ett bevis härpå bland många lämna följande undertecknad Sandin nyligen tillställda

»Utdrag af protokoll vid Karlstads hushållsgilles sammanträde i
Kil den 31 januari 1907.

§ 2.

Upprättades berättelse öfver skörd och jordbruksförhållanden inom gillet år 1906, se bil. A.

Bil. A.

— — — Bland ekonomiska förhållanden i öfrigt må här fästas uppmärksamheten på att de stora bolagen, särskildt i gillesområdets norra del, alltmer lägga under sig större skogsegendomar, och synes meningen vara att sedermera afskilja själfva jordbruken och bibehålla skogsmarkerna. Om detta för det värmländska jordbruket, hvilket otvifvelaktigt behöfver ett ryggstöd i skogsmarken, kan vara så lämpligt, må vara osagdt. — — —

§ 3.

Med anledning af ofvannämnda årsberättelse beslöt gillet ingå till hushållningssällskapet med anhållan, att sällskapet ville taga frågan om bolagens förvärf af jord samt om ägostyckning under pröfning och för Värmland, liksom för Norrland (och Dalarne?) nu är i lag stadgadt, söka utverka skydd för den själfägande jordbrukareklassen gentemot de stora bolagens förvärf af skogsegendomar, hvilka sedan styckas med afskiljande af själfva jordbruken och bibehållande af skogsmarken i bolagens ägo.

§ 4.

Beslöts, att utdrag af protokollet skulle tillställas Mellansysslets riksdagsman herr G. M. Sandin.»

Med hänsyn till hvad sålunda blifvit anfördt, få vi i anledning af de af herr Lindhagen väckta motionerna n:o 146 och 147 hemställa, att Riksdagen måtte särskildt såvidt Värmlands län angår besluta i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i nämnda motioner under punkterna 1:o och 2:o framställda yrkandena.»

I denna motions syfte hafva herrar *C. J. Berggren*, *K. J. E. Hultkrantz*, *O. Anderson* i Hasselbol, *K. Otto* samt *M. Matsson* instämt.

Utskottets
yttrande.

Genom här förevarande motioner har Riksdagens uppmärksamhet ånyo påkallats för frågan om bolagens fortgående jordförvärf i vårt land. Såsom bekant hafva åtskilliga förslag i detta ämne förut framkommit inom Riksdagen och särskildt inom Andra Kammaren tillvunnit sig bifall. Frågan om bolagens jordförvärf i Norrland och Dalarne blef ock särskildt föremål för behandling i den på Riksdagens initiativ af den så kallade norrlandskommittén verkställda utredning, på grundvalen hvaraf den af nästlidet års Riksdag antagna lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom i väsentliga delar hvilat. Man har alltså för de nordliga delar af vårt land, som i denna lag afses, kommit till det resultatet, att i bolagens fortgående jordförvärf ligger en fara, som genom lagstiftningen måste afvärgas. Att man sålunda i första hand riktade blicken på dessa landsdelar, berodde i synnerhet på bolagens dominerande inflytande därstädes i förening med den själfägande befolkningens däraf förorsakade tryckta ställning.

Att emellertid jämväl i andra delar af landet bolagens jordförvärf nått ganska afsevärda dimensioner och mångenstädes alltjämt fortgå, synes framgå af den statistiska utredning, herr Lindhagen därom lämnar. De missförhållanden, som i olika afseenden åtfölja ett sådant fortgående bolagsförvärf, torde numera vara så allmänt kända, att utskottet icke därför behöfver yttra sig.

En snar utredning synes därför till en början erfordras angående bolagens jordförvärf i de södra och mellersta delarna af landet på sätt i *motionen n:o 146 punkt a)* påyrkas. Det statistiska material, som för närvarande därom kan föreligga, lärt icke erbjuda den fullständighet, som för ett noggrant bedömande af detta viktiga ämne är af nöden. Denna utredning torde då ock gifva vid handen, hvilka åtgärder kunna erfordras till undanröjande af de skadliga verkningarna af bolagens jordförvärf. Herr Lindhagen har härutinnan hänvisat till den för Norrland och Dalarne antagna förbudslagstiftningen. Huruvida emellertid denna eller någon liknande är i förevarande afseende lämplig, vill utskottet icke bestämdt uttala sig om. Det skulle måhända, för att erhålla säker grund till bedömandet af hvad som bör åtgöras för andra delar af landet än de norra, vara af betydelse att erhålla någon kunskap äfven om verkningarna af den norrländska förbudslagstiftningen.

Däremot anser sig utskottet icke kunna biträda det af herr Lindhagen *under punkten c)* i motionen n:o 146 framställda yrkande, att Riksdagen för sin del eventuellt redan nu skulle utsträcka berörda

förbudslag att gälla trakter inom mellersta och södra delarna af riket, där fara för bolagsförvärf kan befinnas särskildt öfverhängande. Någon utredning om de trakter, som därmed skulle afses, har herr Lindhagen icke lämnat, och utskottet har gifvetvis för sin del icke varit i tillfälle att utföra en sådan.

I samband med nu behandlade åtgärder beträffande bolagens jordförvärf har herr Lindhagen *under punkt b)* i motionen n:o 146 yrkat, att Riksdagen måtte för sin del antaga ändringar i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom i syfte, *dels* att lagen må vinna tillämpning i hela Gäfleborgs län och *dels* att från förvärfsförbudet undantag enligt 3 § ej medgifves och särskildt ej för lappmarkerna äfvensom för socknar, där vid afvittringen en afsevärd del af skogsanslaget afsatts till allmänningar, eller ock stadga, att förvärf, som jämlikt § 3 kommit till stånd, skall hembjudas stat och kommun till inlösen.

Såsom herr Lindhagen framhållit, afser det lagstadgade förbudet beträffande Gäfleborgs län endast Ofvanåkers, Voxna, Los', Färila, Ramsjö och Hassela socknar samt Hamra kapellag. Någon anledning af afgörande betydelse att stanna vid dessa socknar torde dock, såsom i motionen närmare utvecklas (sid. 16 här ofvan), knappast föreligga. Enligt norrlandskommitténs utredningar ägde där år 1900 sågverksaktiebolag, sågverksägare och bruksägare 24,2 procent i mantal af den enskilde tillhöriga jorden, utgörande 42,9 procent af arealen å samma jord, under det att motsvarande siffror inom de öfriga af förbudslagen omfattade länen samtliga äro lägre, delvis högst väsentligt. Vid sådant förhållande och då i de af lagen för närvarande oberörda delar af länet bolagsförvärfven, såsom ock framgår af norrlandskommitténs statistiska utredning, lära mångenstädes fortgå i betydande omfattning, synes man skäligen böra till hela länet utsträcka förbudslagen.

Om utskottet sålunda i nyssnämnda del kunnat biträda herr Lindhagens yrkande *under punkten b)*, har utskottet däremot icke ansett sig kunna tillstyrka detsamma i öfriga delar af samma punkt och moment. Afsikten med hela den för den så kallade norrlandsfrågans lösning planerade lagstiftningen har ju varit den att vidmakthålla och stärka den själfägande jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarne och befrämja jordbrukets utveckling i nämnda landsdelar. För sådant ändamål har ock den i fjol antagna förbudslagen från möjlighet af bolagsförvärf uteslutit all inägojorden med vissa obetydligare undantag samt den del af ett hemmans afrösningsjord, som bör be-

traktas såsom stödskog eller odlingsområde. Härigenom och särskildt genom lagens rymliga utmätande af stödsbogen har man velat vinna på denna väg det åsyftade målet. En lagstiftning, afseende totalförbud, skulle enligt utskottets mening icke motsvara, utan skjuta öfver detta mål och sannolikt blifva till betydande skada för trävaruindustrien utan motsvarande nytta för landet eller den klass, man särskildt därmed velat gynna. Den skulle ock tillskapa ett monopol för sådana företag, hvilka redan vore i besittning af erforderlig skogsmark för sin drift, men hämma den vidare utvecklingen af andra företag och därigenom på detta för vårt land så viktiga område kväfva företagsamhetslusten. Härtill kommer, att man, såsom redan nämnt, ännu saknar erfarenhet om lagens verkningar och därför bör stanna tveksam inför förslag att gå vidare på en väg, som i allt fall betecknats allenast såsom en försöksväg. Med hänsyn härtill kan utskottet icke tillstyrka det föreslagna införandet af ett totalförbud.

Herr Lindhagen har emellertid uppställt äfven ett annat alternativ, afseende att förvärf af ifrågavarande art skulle hembjudas stat och kommun till inlösen. Väl må det vara sant, att de ändamål, man därmed afser att vinna, äro synnerligen goda, och att ett tillskapande af allmänna skogar i största möjliga omfattning är att förorda, men utskottet föreställer sig, att andra och lämpligare vägar härför erbjuda sig än den föreslagna. Det torde ju dessutom i allt fall stå stat och kommun fritt att vid ifrågavarande fastighetsöfverlåtelse uppträda som spekulanter, och om statens upphandlingsväsende för närvarande är så ordnad, att svårigheter härvid erbjuda sig, torde betydande förenklningar i sådant afseende kunna och böra införas.

Utskottet öfvergår härefter till de af herr Lindhagen i *motionen n:o 147* framställda yrkanden. Hvad då till en början angår det *under punkt a)* därvid upptagna, finner utskottet skäl ej föreligga till förordande af en så beskaffad utredning, som i sagda moment åsyftas. Förhållandena på bolagsegendomarna i södra och mellersta delarne af landet äro för Riksdagen tämligen väl kända, och hvad jordbrukets tillstånd, odlingsens fortgång samt arrendatorernas ställning angår, torde man väl i allmänhet kunna antaga, att förhållandena å bolagshemmanen inom dessa landsdelar i stort sedt kunna jämföras med förhållandena å de hemman, som äro i enskild ägo. Och de skäl, utskottet för tillstyrkande af en utredning beträffande bolagens jordförvärf och af eventuellt vidtagande af åtgärder i anledning däraf anfört, synas icke heller gifva stöd för företagande af den synnerligen omfattande utredning, som här afses.

Beträffande härefter det första yrkande, som *under punkt b)* i förevarande motion n:o 147 af herr Lindhagen framstälts, så kan ej heller detta af utskottet tillstyrkas. Dels saknar man nämligen enligt utskottets mening erfarenhet om verkningarna af den hittills antagna lagstiftningen för Norrland och Dalarne, dels torde ock förhållandena i öfriga delar af landet icke medgifva jämförelse med de norrländska. Och från rikets södra och mellersta delar har i stort sedt ej, såvidt utskottet har sig bekant, missnöje yppats med lagens bestämmelser rörande ägostyckning.

Hvad slutligen beträffar det under samma mom. i dess senare del framställda yrkandet, vill utskottet erinra därom, att ett förslag, i hufvudsak byggdt på de af norrlandskommittén angifna grunder och således för Norrland och Dalarne motsvarande det af herr Lindhagen här framställda yrkande genom proposition af Kungl. Maj:t blifvit innevarande Riksdag till antagande förelagdt. I blifvande utlåtande häröfver kommer utskottet i tillfälle att i frågan uttala sig och finner därför herr Lindhagens framställning så till vida ej nu böra föranleda särskildt yttrande. I hvad yrkandet går härutöfver eller beträffande ifrågavarande förslags eventuella utsträckning till andra delar af riket än de norra lärer af utskottets ofvan angifna ståndpunkt följa, att utskottet ej kunnat biträda detsamma.

Genom hvad utskottet sålunda anført, torde jämväl herrar Sandins och Janssons motion få anses besvarad.

Med stöd af hvad sålunda anförts hemställer utskottet,

1:o) att Riksdagen måtte, i anledning af herr Lindhagens motion n:o 146 punkt a), i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t så snart ske kan låta verkställa fullständig utredning rörande omfattningen af bolags jordförvärf i de mellersta och södra delarna af riket samt vidtaga de åtgärder, som med anledning af denna utredning kunna föranledas;

2:o) att Riksdagen måtte, i anledning af herr Lindhagens motion n:o 146 punkt b) förra delen, för sin del antaga följande

Lag

om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906.

Härigenom förordnas, att 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 skola erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Bolag eller förening må ej i andra fall än nedan stadgas förvärfva fast egendom å landet inom Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans eller Väster-Dals fögderi eller Envikens eller Svärdsjö socken i Kopparbergs län eller inom *Gäfléborgs*, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län.

Å fastighet i köping eller å annan ort, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, äger denna lag ej tillämpning.

3 §.

Bolag eller förening må förvärfva den del af ett hemmans afrösningsjord med impedimenter, hvilken i den ordning 5 § stadgar pröfvas ej vara att hänföra till stödskog eller odlingsområde enligt hvad nedan sägs; skolande hvad sålunda förvärfvas från hemmanet afskiljas genom jordafsöndring.

Till *stödskog* skall hänföras:

a) inom de norrländska länen så mycken till skogsbörd duglig och i förhållande till inägorna bekvämt belägen mark, som på hemmanet belöper efter en areal för helt mantal af:

1,500 hektar inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ofvan odlingsgränsen samt inom Frostvikens, Hotagens, Offerdals, Kalls, Åre, Undersåkers, Storsjö, Tännäs, Hede, Vemdalens, Klöfsjö, Linsells och Lillherdals socknar i Jämtlands län;

1,200 hektar inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker nedom odlingsgränsen samt inom Muonionalusta, Pajala, Tärendö och Korpilombolo socknar i förstnämnda län; samt

1,000 hektar inom de öfriga delarna af Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län äfvensom inom Västernorrlands och Gäfleborgs län; skolande, då fråga är om hemman, hvars skattetal understiger ett åttondels mantal, den sålunda bestämda arealen höjas med en fjärdedel, dock ej till mera än hvad på ett åttondels mantal belöper;

b) inom de i 1 § nämnda delar af Kopparbergs län hvad vid verkställdt storskifte betecknats såsom hemskog och fäbodskog.

Till *odlingsområde* skola hänföras till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna sig för upptagande af själfständiga jordbruk eller lämpligen kunna sammanläggas med förutvarande jordbruk.

Denna lag träder i kraft genast efter utfärdandet.

3:o) att det i herr Lindhagens motion n:o 146 punkt b) senare delen framställda yrkande ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

4:o) att det i herr Lindhagens motion n:o 146 punkt c) framställda yrkande icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

5:o) att det i herr Lindhagens motion n:o 147 under punkt a) framställda yrkande icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

6:o) att det i herr Lindhagens motion n:o 147 under punkt b) framställda yrkande ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

7:o) att herrar Sandins och Janssons motion måtte genom bifall till hvad utskottet under punkterna 1, 3, 4, 5 och 6 hemställt anses besvarad.

Stockholm den 16 april 1907.

På lagutskottets vägnar:

C. A. SJÖCRONA.

Reservationer

beträffande utskottets hemställan under punkt 1:
af herrar *Sjöcrona, Hedenstierna* och *Cederberg*;

beträffande utskottets hemställan under punkt 2:
af herrar *Sjöcrona, Hedenstierna, Cederberg* och *Uppström*;

beträffande utskottets hemställan under punkt 3:
af herr *Lindhagen*, med hvilken herrar *Zetterstrand, C. P. Jansson*
i Edsbäcken och *Nordin* instämt:

»I denna punkt anser jag under hänvisning till motionens motivering (se ofvan sid. 12—16) böra inskränka mig till följande yrkanden nämligen,

att Riksdagen måtte

a) för egen del antaga följande förändrade lydelse af 3 § i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906:

»Bolag eller förening må, *med undantag för hemman inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker*, förvärfva den del af ett hemmans afrösningsjord med impedimenter, hvilken i den ordning 5 § stadgar pröfvas ej vara att hänföra till stödskog eller odlingsområde enligt hvad nedan sägs; skolande hvad sålunda förvärfvas från hemmanet afskiljas genom jordafsöndring.

Till *stödskog* skall hänföras:

a) inom de norrländska länen så mycken till skogsbörd duglig och i förhållande till inägorna bekvämt belägen mark, som på hemmanet belöper efter en areal för helt mantal af:

1,500 hektar inom Frostvikens, Hotagens, Offerdals, Kalls, Åre, Undersåkers, Storsjö, Tännäs, Hede, Vemdalens, Klöfsjö, Linsells och Lillherdals socknar i Jämtlands län;

1,200 hektar inom Muonionalusta, Pajala, Tarendö och Korpilombolo socknar i Norrbottens län; samt

1,000 hektar inom de öfriga delarna af Norrbottens län, som ej tillhöra lappmarken, inom de delar af Västerbottens län, som ej tillhöra lappmarken, inom öfriga delar af Jämtlands län äfvensom inom Väster-norrlands och Gäfleborgs län;

skolande, då fråga är om hemman, hvars skattetal understiger ett åttondels mantal, den sålunda bestämda arealen höjas med en fjärdedel, dock ej till mera än hvad på ett åttondels mantal belöper;

b) inom de i 1 § nämnda delar af Kopparbergs län hvad vid verkställdt storskifte betecknats såsom hemskog och fåbodskog.

Till *odlingsområde* skola hänföras till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna sig för upptagande af själfständiga jordbruk eller lämpligen kunna sammanläggas med förutvarande jordbruk.»

b) hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och till nästa Riksdag framlägga förslag till sådant tillägg till förenämnda lag, att då aftal om förvärf enligt § 3 ägt rum, staten eller den kommun, där den förvärfvade jorden är belägen, berättigas på vissa villkor inlösa densamma.

samt beträffande utskottets hemställan under punkt 5:

af herr *Lindhagen*, med hvilken herr *C. P. Jansson* i Edsbäcken instämt:

»Enligt min uppfattning borde det vara en själfskrifven sak att en utredning om bolagens jordförvärf i södra och mellersta delarne af riket bör, såsom på Riksdagens begäran skedde vid utredningen af norrlands-frågan, förenas med en undersökning i stora drag af jordbrukets tillstånd, odlingens fortgång och arrendatorernas ställning på de af bolag och enskilda spekulanter redan förvärfvade hemman (se äfven sid. 17—20). Att såsom utskottet påstår dessa förhållanden skulle för alla orter och i alla afseenden vara för Riksdagen väl kända, är icke riktigt. Och lika litet befogadt synes det vara af utskottet att utan vidare antaga, att i berörda delar af riket arrendatorerna på bolagshemman ha det lika bra som enskilda hemmansägare, och att jordbruket på bolagshemman i allmänhet är jämställdt med jordbruket på bondehemman. I herrar Saudins och Janssons motion uppgifves förhållandet vara det motsatta i åtskilliga delar af Värmland, och själf har jag hört liknande omdömen äfven från andra trakter. Bland annat har också

försports, att ägostyckningar, som omöjliggöra ett verkligt jordbruk, ofta ske på hemman, som inköpts af bolag.

På grund häraf hemställer jag,

att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t i sammanhang med den begärda utredningen om bolagens jordförvärf i södra och mellersta delarne af riket jämväl i den mån lämpligen kan ske låta verkställa undersökning om jordbrukets tillstånd, odlingens fortgång och arrendatorernas ställning på hemman, hvilka redan förvärfvats af bolag och enskilda spekulanter, samt för Riksdagen framlägga de förslag, som äfven af denna undersökning påkallas.»

Herrar *Andersson*, *Nyström* och *Widén* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, herr *Nyström* på grund af tjänstgöring i Riksdagens särskilda utskott n:o 2.

Herr *Lilliesköld* har begärt anteckning därom, att han icke deltagit i behandlingen af de under punkterna 1—5 i utskottets hemställan berörda ämnen.
